

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΣΠΑΝΟΥΔΗ

ΤΟΠΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ
ΩΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ-ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΣΧΕΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Το θέμα σχετίζεται αφενός με συζητήσεις που κάναμε με τον Ευθύμη Παπαδημητρίου την περίοδο 2008-2012, αφετέρου με την κοινή συμμετοχή μας σε αρκετά πυκνές κινηματικές, πολιτικές και αυτοδιοικητικές δράσεις την ίδια περίοδο. Το πρόβλημα που εντοπίζαμε, όχι μόνο παραμένει αλλά και εντείνεται: παρότι η κριτική γύρω από την ιδεολογία της ανάπτυξης και την «ειδωλολατρία των παραγωγικών δυνάμεων» είναι στον πυρήνα οικολογικών και φιλοσοφικών ρευμάτων αρκετών πλέον δεκαετιών, ωστόσο δεν έχει παρά μικρή μόνο κοινωνική απήχηση. Όπως ανέφερε ο ίδιος, «μπορούμε να ισχυριστούμε ότι αν συνεχιστεί η σημερινή πορεία, στο μέλλον δεν θα έχουμε το βασίλειο της ελευθερίας αλλά ένα αβίωτο βασίλειο της αναγκαιότητας, που θα έχει να αντιμετωπίσει προβλήματα επιβίωσης και όχι κατανομής της αφθονίας»¹.

Η επίγνωση αυτή μοιάζει πράγματι να έχει υποχωρήσει. Στην περίοδο της κρίσης, το περιβάλλον θεωρείται ένα «δευτερεύον» θέμα, μια παράπλευρη απώλεια. Κι όμως: αγώνες ενάντια στην ιδιωτικοποίηση του νερού, στον έλεγχο της τροφής, σε μεγάλα έργα, σε ληστρικές εξορύξεις, εξελίσσονται παγκόσμια και αποτυπώνουν μια ακόμη πλευρά της ταξικής σύγκρουσης. Την αντίσταση στην ολοένα εντεινόμενη καταστροφή της φύσης που υπονομεύει κάθε πιθανότητα ευημερίας των λαών.

---

* Η Δέσποινα Σπανούδη είναι τοπογράφος μηχανικός και στέλεχος της τοπικής αυτοδιοίκησης.

---

1. Ευθύμης Παπαδημητρίου, *Για μια νέα φιλοσοφία της φύσης*, Gutenberg, Αθήνα 1999.

Ταυτόχρονα, με το πρόσχημα ή με το κίνητρο της οικονομικής κρίσης, εμφανίζεται με ιδιαίτερη ένταση η απαίτηση της ιδιωτικοποίησης αγαθών, που μέχρι πριν λίγο θεωρούνταν κοινά και δημόσια. Δάση και παραλίες, σπόροι, ενέργεια, νερό, ακόμη και τα σκουπίδια, είναι στο στόχαστρο της επιδίωξης ιδιωτικής κερδοφορίας. Η ιδιωτικοποίηση και ο έλεγχος των κοινών είναι μια παγκόσμια τάση που συνδυάζεται με την ολοένα και μεγαλύτερη συγκέντρωση του πληθυσμού σε αστικά κέντρα και μητροπόλεις. Με την αστικοποίηση, εξυπηρετούνται πολλαπλοί στόχοι που επιβάλλει η διαρκής επιδίωξη της κερδοφορίας:

- η ευκολότερη οργάνωση της μαζικής πώλησης και κατανάλωσης
- ο αποτελεσματικότερος κοινωνικός και εργασιακός έλεγχος
- η ανεμπόδιστη εκμετάλλευση της αγροτικής γης και των κοινών δημόσιων αγαθών

η ελαχιστοποίηση των αντιδράσεων στην περιβαλλοντική υποβάθμιση

Παρόλαυτά, τα τελευταία χρόνια, η συνεχής τρομοκρατία και κινδυνολογία των συντηρητικών πολιτικών και οικονομικών ελίτ και των κυρίαρχων μέσω μαζικής ενημέρωσης, έχει επιβάλλει τον εγκλεισμό σε μια οικονομίστικη λογική. Ως αποτέλεσμα «εμφανίζεται η αδυναμία της κοινωνίας να οραματιστεί συλλογικά ένα επιθυμητό μέλλον»² και να προσηλώνεται σε αμυντικές τακτικές και στην νοσταλγία της επιστροφής στην προ της κρίσης οικονομική κατάσταση. Ο παραγωγισμός και η επιδίωξη της οικονομικής μεγέθυνσης κυριαρχούν στον πολιτικό λόγο σε όλο το πολιτικό φάσμα, συνεργώντας έστω και ακούσια με τον ολοκληρωτισμό και τον συγκεντρωτισμό των ολιγοπωλίων. Έτσι εντέλει, επιβάλλουν μια κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία, με αυταρχισμό, αυθαιρεσία και αυξανόμενη αποπολιτικοποίηση μεγάλου μέρους της κοινωνίας. Όπως σημειώνει ο Eric Hobsbawm: «ο 21^{ος} αιώνας έδειξε τις ανεπάρκειες των συστημάτων που ταύτιζαν την δημοκρατία με την καθολική ψήφο και την αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση, με δεδομένο ιδιαίτερα το γεγονός ότι η πολιτική και η δομή της διακυβέρνησης έμειναν απρόσβλητα από την παγκοσμιοποίηση και μάλιστα ενισχύθηκαν από την σχεδόν γενική μεταμόρφωση του πλανήτη σε ένα αρχιπέλαγος από κυρίαρχα έδνη-κράτη».³

Στην άλλη όχθη, βρίσκονται κοινωνικά -οικολογικά κινήματα, στα οποία η αυξανόμενη επίγνωση των ορίων της ανάπτυξης συνδέθηκε με τα αιτήματα της συμμετοχικής δημοκρατίας, της αποκέντρωσης και της κοινωνικής δικαιο-

2. «11 κείμενα για την αποανάπτυξη», Ηλιόσποροι, 2013.

3. Eric Hobsbawm, *Θρυμματισμένοι καιροί*, Θεμέλιο, Αθήνα 2013.

σύνης όσο και με το πρόταγμα της αυτοδιαχείρισης και της οικονομίας των αναγκών. Οι αντιλήψεις αυτές ενσωματώθηκαν σε ένα βαθμό και από την Αριστέρα και καλλιεργήθηκαν όχι μόνο από τους διανοούμενους αλλά και από συμμαχίες που εκφράστηκαν κυρίως στο πεδίο της Αυτοδιοίκησης.

Με δεδομένο ότι η κρίση είναι πολυεπίπεδη, η οικολογική κρίση συνδέεται, τροφοδοτεί και τροφοδοτείται από την οικονομική / κοινωνική και πολιτική / δεσμική κρίση του συστήματος. Σε αυτές τις συνθήκες η Αυτοδιοίκηση με την έννοια του αποκεντρωμένου ελέγχου στα δημόσια αγαθά, τους φυσικούς πόρους, στις συνθήκες παραγωγής, μέσα από διαδικασίες άμεσης δημοκρατίας, περιγράφει ένα όραμα ανατροπής όσο και μια επιλογή ανάγκης και επιβίωσης. Περιγράφει ένα ριζικά διαφορετικό μοντέλο οργάνωσης όπου όλοι θα έχουν γνώση και γνώμη και θα συναποφασίζουν ώστε γίνει πράξη η διαχείριση των «κοιτών» από τους ελεύθερους πολίτες.⁴

Είναι φανερό ότι η παραπάνω περιγραφή δεν αντιστοιχεί στην πραγματικότητα της δεσμοδετημένης Αυτοδιοίκησης. Είναι ωστόσο χαρακτηριστικό ότι η ενδυνάμωση της Αυτοδιοίκησης με αποκέντρωση ως μοχλού για τη δημοκρατία, τη λαϊκή συμμετοχή και την τοπική ανάπτυξη, προβάλλεται διαχρονικά ακόμη και μέσα στα κείμενα νόμων του Ελληνικού κράτους και της Ε.Ε.⁵, παρότι στην πράξη η λήψη των αποφάσεων γίνεται ολόένα και πιο συγκεντρωτική⁶.

Ακόμη και έτσι όμως, η δυνατότητα της Αυτοδιοίκησης να κινητοποιεί το ενδιαφέρον των πολιτών και να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες τους, αναγνωρίζεται καθολικά. Γι'αυτό παρά το γεγονός ότι η κεντρική εξουσία έχει τοποθετηθεί έξω και πάνω από την κοινωνία, η Αυτοδιοίκηση εξακολουθεί να διαμορφώνει ένα αυτόνομο χώρο πολιτικής δραστηριότητας. Η εδραίωση ανοιχτών δημοκρατικών δεσμών στο Δήμο και στη γειτονιά, εκεί δηλαδή που ο καθένας βλέπει τα αποτελέσματα των προσπαθειών του και νοιάζεται αφού και ο ίδιος είναι αποδέκτης τους, ακυρώνει το ρόλο του παθητικού και αδιάφορου θεατή/καταναλωτή ή του απελπισμένου και περιθωριακού ανέργου που μας επιφυλάσσει το νεοφιλελεύθερο μοντέλο.

Φυσικοί σύμμαχοι που ανοίγουν δρόμους για την ανατροπή της επιβαλλόμενης ισοπέδωσης και την ανασυγκρότηση της κοινωνίας, είναι κινήματα και

---

4. Murray Bookchin, *Η σύγχρονη οικολογική κρίση*, 1986.

5. Άρθρο 5 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

6. Ν.3852/2010 – Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα “Καλλικράτης”.

πρωτοβουλίες με τοπικό και υπερτοπικό χαρακτήρα, που προστατεύοντας τα κοινά αγαθά ανιχνεύουν ένα αξιοβίωτο μοντέλο ανάπτυξης. Στον πλούτο των επιχειρημάτων και των κινηματικών προτάσεων υπάρχει υλικό που θα εμπλουτίσει την αποστεωμένη και συχνά κατευθυνόμενη εκπόνηση αναπτυξιακών μελετών και σχεδίων. Στον δυναμισμό της κινητοποίησης και της ενεργοποίησης των πολιτών, συγκροτούνται οι αναγκαίες συμμαχίες για να αντιμετωπισθεί η λεηλασία. Πρόσφατα παραδείγματα στη χώρα μας, αποτελούν η πανελλαδική κινητοποίηση για την προστασία των αιγιαλών, για την διεκδίκηση των ακινήτων που παραχωρήθηκαν στο ΤΑΙΠΕΔ, για την ακύρωση της εξόρυξης χρυσού στη Χαλκιδική, για την διάσωση του Ελληνικού ή του άλσους της Ν. Φιλαδέλφειας από τους αδηφάγους εθνικούς επιχειρηματίες.

Φυσικοί σύμμαχοι που ανοίγουν δρόμους για την «αυτοδιοίκηση των πολιτών», είναι ακόμη οι συλλογικές απαντήσεις αλληλεγγύης και κοινωνικής οικονομίας που πολλαπλασιάστηκαν τα τελευταία χρόνια: κοινωνικά κέντρα, συνεταιρισμοί, δίκτυα χωρίς μεσάζοντες, δίκτυα ανταλλαγών προϊόντων και υπηρεσιών, τράπεζες σπόρων, εργασιακές κολεκτίβες, αυτοδιαχειριζόμενοι αγρόκηποι, πολιτιστικές δομές, συνελεύσεις γειτονιών και ένας μεγάλος αριθμός αυτοδιαχειριζόμενων δομών αλληλεγγύης (ιατρεία, φαρμακεία, φροντιστήρια, παντοπωλεία κ.α.), συγκρατούν τον κοινωνικό ιστό, αναπληρώνουν λειτουργίες της πολιτείας και της αυτοδιοίκησης και δείχνουν ότι ένας άλλος κόσμος κυφορείται και μπορεί να υπάρξει. Με ευρηματική οικονομία πόρων, με ανθρωπιστικές αξίες, με πειραματισμούς στη δύσκολη άσκηση της πραγματικής δημοκρατίας και της ισότιμης συμμετοχής.

Γιατί, για να θυμηθούμε μια έκφραση του Murray Bookchin: «αν δεν πραγματοποιήσουμε αυτό που φαίνεται αδύνατο, θα βρεθούμε αντιμέτωποι με το αδιανόητο».

Κλείνοντας, δύο λόγια για τον Ευθύμη Παπαδημητρίου, από ένα ένθετο αφιέρωμα στην «Αυγή», παρότι είναι πολύ δύσκολο να μιλάς για τον Ευθύμη ενώ δεν είναι πια κοντά μας. Γιατί ο Ευθύμης Παπαδημητρίου, ήταν από τους πιο ζωντανούς, σημαντικούς και συγχρόνως σεμνούς ανθρώπους που γνώρισα. Με μια αξιοθαύμαστα πολύπλευρη ζωή, μέσα από το φιλοσοφικό του έργο, τις δράσεις του στην πολιτική, στην οικολογία, στην αυτοδιοίκηση, στην τέχνη, στα κινήματα, στην καθημερινότητα. Ένας άνθρωπος που γνώριζε, δίδασκε και παρήγαγε θεωρία μετασχηματίζοντάς την σε πράξη. Η απουσία του δεν αναπληρώνεται για όλους και όλες αυτούς, τους πάρα πολλούς, μικρούς και μεγάλους, που ο Ευθύμης νοιαζόταν, βοηθούσε και ενδάρρυνε αδιάκοπα.

Ο Ευθύμης Παπαδημητρίου δεν επιδίωξε ποτέ να γίνει γνωστός, δεν ενδιαφέρθηκε για καμιάς μορφής εξουσία, δεν προσέγγισε κανέναν μηχανισμό. Ήταν ένας άνθρωπος που ζούσε με χιούμορ, απεριόριστη δημιουργικότητα και αισιοδοξία μέχρι την τελευταία του στιγμή. Που εφάρμοζε στις προσωπικές του σχέσεις την αρχή «από τον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητές του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του». Που συμμετείχε με αμείωτο ενθουσιασμό σε κάθε ενέργεια και κάθε κίνηση που διεκδικούσε ένα καλύτερο κόσμο αν και είχε ακριβή επίγνωση των προβλημάτων, των ορίων και των περιορισμών.

Κάθε εποχή ορίζει τους δικούς της ήρωες, τους δικούς της τύπους «ιδανικών ανθρώπων». Αν υπήρχε όμως ένα διαχρονικά αποδεκτό πρότυπο, δεν έχω γνωρίσει κανέναν άλλο που θα μπορούσε να το ενσαρκώνει. Ο Ευθύμης Παπαδημητρίου, ομότιμος καθηγητής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, συγγραφέας, διανοητής, μαχόμενος αριστερός και οικολόγος, καθημερινός αγωνιστής και ακριβός φίλος όλων όσων είχαν την τύχη να τον γνωρίσουν, κατοικεί στις πιο ηλιόλουστες γειτονιές της ψυχής και της μνήμης μας.